

4. Донцов Д. Русский либерализм и украинское движение / Д. Донцов // Украинская жизнь. – 1912. – № 5. – С. 7–16.
5. Донцов Д. Твори / Д. Донцов. Т.1 : Геополітичні та ідеологічні праці / Д. Донцов. – Львів, 2001. – 488 с.
6. Миллюков П. Н. Воспоминания / П. Н. Миллюков. – М., 2001. – 638 с.
7. Четвертая Государственная Дума. Фракция народной свободы в период с 15 октября 1913 г. по 14 июня 1914 г. – С. Пб., 1914. – 380 с.
8. Белоусенко А. Украинские дни в Государственной Думе / А. Белоусенко // Украинская жизнь. – 1914. – № 3. – С. 7–18.
9. Белоусенко О. Украинский вопрос в Четвертой Думе / О. Белоусенко // Украинская жизнь. – 1913. – № 6. – С. 21–34.
10. Протоколы Центрального Комитета и заграничных групп конституционно-демократической партии : в 6 т. – М., 1997. – Т. 2 : 1912–1914 гг. – 520 с.
11. Квіт С. М. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет : монографія / С. М. Квіт. – К., 2000. – 260 с.
12. Старчук О. Шевченко і четверта Державна Дума / О. Старчук // Сучасність. – 1961. – № 12. – С. 17–30.

Проанализировано отношение Дмитрия Донцова к русскому либерализму. Охарактеризованы его основные подходы к политике российских кадетов по украинскому вопросу. Д. Донцов критически оценивал попытки защиты либералов национальных интересов украинцев, видя в их политике и тактике проявления империализма.

Ключевые слова: Дмитрий Донцов, либерализм, российские кадеты, украинофильство, П. Миллюков, империализм.

Analyzed the relationship Dmytro Doncova to Russian liberalism. Characterized its main policy approaches of Russian cadets on Ukrainian issues. Dontsov attempts to critically assess the protection of national interests of Ukrainian liberals, seeing in their policies and tactics manifestations of imperialism.

Keywords: Dmytro Dontsov, liberalism, Russian Cadets, Ukrainophilism, Miliukov, imperialism.

УДК 94(477)

ББК: 63.3(0)я431

Сергій Троян

НІМЕЦТВО VERSUS СЛОВ'ЯНСТВО: АВСТРІЙСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ МІТТЕЛЬЄВРОПИ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

На початку XX ст. на особливу увагу заслуговують німецькі й австрійські зовнішньополітичні проекти та концепції реструктуризації європейського простору і долі слов'янства в цьому контексті. З-поміж них вирізнялися теоретичні конструкти і практичні пропозиції, пов'язані з різноманітними австрійськими планами створення Міттельєвропи. Загалом їх слід розглядати як складову частину зовнішньополітичних концепцій по новому оформленню Європи після Великої війни 1914–1918 рр. Особливо активно в цьому напрямку працювали австрійські історики, погляди яких характеризувалися не тільки спільністю підходів, але й деякою їх розбіжністю. Це, зокрема, показово для середньоєвропейських ідей представників австрійської історичної науки початку XX століття, що безпосередньо стосувалися долі слов'янських народів, які проживали як на території Австро-Угорської імперії, так і за її межами.

Ключові слова: слов'яни, Міттельєвропа, Центральна і Східна Європа, Австро-Угорщина, Перша світова війна.

На рубежі XIX–XX ст. у міжнародних відносинах спостерігалось посилення напруги, пов'язаної з загостренням протиріч між провідними державами і конструюванням нової військово-політичної конфігурації сил. Офіційне оформлення Троїстого союзу (Німецька імперія, Австро-Угорщина, Італія) і Антанти (Англія, Франція, Росія) вело до зростання загрози глобального військового конфлікту і супроводжувалося розробкою на різних рівнях планів територіально-політичної реструктуризації світу. Підвищену активність проявляли при цьому офіційні і пропагандистські кола провідних європейських держав. На особливу увагу заслуговують німецькі й австрійські зов-

нішньополітичні проекти та концепції, насамперед ті, які стосувалися майбутнього Європи, зокрема її центрально-східної та південно-східної частин і долі слов'янства в цьому контексті. З-поміж них вирізнялися теоретичні конструкти і практичні пропозиції, пов'язані з різноманітними німецькими й австрійськими планами створення Міттельєвропи (від нім. *Mittleuropa* – Середина Європа або Центральна Європа).

Поняття “Середина Європа” як дослівний переклад німецького “*Mittleuropa*” поступово увійшло до вжитку в другій половині XIX ст. для позначення перш за все німецьких планів економічного і політичного підпорядкування центральноєвропейського простору. Своїм походженням воно завдячує німецьким ученим і публіцистам, які називали Німеччину “серединною” державою, “серцем” Європи (географ Г.Даніель), проводили паралелі між “Великою Німеччиною” і “Серединною Європою” (лідер пангерманців Е.Хассе). Особливе поняття “Міттельєвропа”, яке не співпадало з географічним поняттям “Центральна Європа”, сформулював у 1897 р. у роботі “Політична географія” німецький геополітик Ф.Ратцель. “Між Альпами, Північним і Балтійським морями, між Атлантичним океаном і Чорним морем, – писав учений, – лежить та частина Європи, де Альпи, Карпати і Балкани, широкі низини і такі ріки, як Рейн і Дунай, надають взаємну схожість основним формам поверхні; країна, клімат якої однорідний, рослинність якої майже від одного краю до іншого є одним і тим же килимом лісів, лук, боліт, галявин. Це – Середина Європа у найширшому значенні слова”. Зауважимо, що таке широке тлумачення географічних меж Серединної Європи вело до неоднозначного трактування політичної суті даного поняття [1]. У цьому контексті мова йде не про один, а про різні німецькі й австрійські проекти створення “Міттельєвропи”, зокрема пангерманські та ліберальноімперіалістичні концептуальні задуми, плани великого німецько-австрійського капіталу, а також про австрійські серединноєвропейські ідеї та концепції, які належали, насамперед, представникам інтелігенції. Головна увага у пропонованій науковій розвідці приділяється висвітленню саме останнього аспекту проблеми.

Напередодні та в роки Першої світової війни поряд з німецькими серединноєвропейськими планами сформувалися австрійські ідеї створення “Серединної Європи”. У цілому їх слід розглядати як складову частину зовнішньополітичних концепцій по новому оформленню Європи після Великої війни 1914–1918 рр. Особливо активно в цьому напрямку працювали австрійські історики, погляди яких характеризувалися не тільки спільністю точок зору і загальнотеоретичних підходів, але й деякою розбіжністю. Це, зокрема, показово для серединноєвропейських ідей представників австрійської історичної науки початку XX століття, що безпосередньо стосувалися долі слов'янських народів, які проживали як на території Австро-Угорської імперії, так і за її межами.

Виразники німецьких національних прагнень Рудольф фон Скала, Гарольд Штайнакер, Раймунд Фрідріх Кайндль і Ганс Юберсбергер відстоювали провідні вимоги австрійських німців у Дунайській монархії. Ще до Першої світової війни вони неодноразово як усно, так і письмово висловлювали думки, що німці є головним державним народом Австро-Угорської імперії. Тому в основі серединноєвропейських планів цих учених знаходилася ідея про захист інтересів німецького народу як основний пункт програми. Скала ще в 1903 р. сприяв заснуванню “Національної ради”, яка поставила за мету “збереження національного становища” і позицій німецтва в Австрії. Він вважав, що в “історичній боротьбі” між германським і слов'янським світами неохідне об'єднання “всіх національних сил німецького народу”. Це важлива передумова щасливого майбутнього австрійського німецтва, якому Скала пророкував здатність вирішувати завдання дійсно світового масштабу [9, s.1341–1346].

Скалу підтримав Штайнакер, який у листі до відомого німецького пропагандиста серединноєвропейських планів Ф.Наумана писав: “Все прийде, як тільки будуть

вирішені внутрішні національно-політичні державні питання”. До одного з таких важливих питань він відносив об'єднання німецького народу та зміцнення його позицій у всіх частинах Австро-Угорської монархії, особливо в Угорщині, де головного противника посилення німецьтва і династії Габсбургів історик бачив в особі графа Ш.Тіси. Про угорського міністра закордонних справ професор з Інсбрука говорив так: “Він боявся німецького панування більше, ніж Росії” [6, s.101]. Подібною інтонацією супроводжувалася опублікована в жовтні 1914 р. стаття Скали, де він закликав покінчити з усіма панславистськими домаганнями, відповідного роду прагненнями і устремліннями в східних провінціях Австрійської імперії. Відповідно, на Сході мали значно посилитися позиції німців [8, s.11–13].

Захист і відстоювання провідних вимог австрійських німців на території Дунайської монархії рельєфно простежуються у представника цього ж напрямку – професора Чернівецького і Грацького університетів Р.Ф.Кайндля. Концепція “Міттельєвропи” була викладена ним у численних роботах, присвячених німецьким поселенцям у Східній і Південно-Східній Європі, а також їхньому впливу на культурний розвиток цих земель.

Під час Першої світової війни Кайндль особливо активно займався питаннями долі німецьких поселенців у Карпатах і на Балканах. Він прагнув показати важливе значення посилення німецьтва на шляху до Адріатики і домогтися збільшення кількості поселенців на Сході, особливо в Галичині, шляхом прибуття колоністів з німецьких земель. Він бачив у цьому просуванні на Схід “захист для всього німецького народу”, “передове укріплення”, яке здатне витримати осаду і штурм. Ці форпости зображувалися “зонами боротьби”, які завжди повинні мати підтримку для захисту власне німецьких володінь. Історик також пропонував конкретні заходи для надання допомоги колоністам з боку німецької батьківщини: німецький капітал і німецькі підприємці повинні вкладати інвестиції в країни Східної Європи, займати багаті сировинні ринки, а родючі східні землі мали гарантувати великі успіхи німецьким фермерам.

Крім того, потреби і становище німецької народної групи мали обговорюватися в газетах і на зборах. Кайндль у зв'язку з цим зауважував таке: “Ми повинні засновувати газети на чужих мовах, які будуть німецькими за змістом... Ми повинні своїм близьким і далеким сусідам давати про нас пояснення, роз'яснювати суть нашої роботи і наших прагнень”. Також німецькі католицькі церкви через пожертвування мають показати, що їм не байдужі потреби їхніх німецьких братів по вірі на сході Європи. Кайндль вважав, що “сильне і всебічне сприяння німцям у прикордонних областях є справою всього німецького народу” [2, s.40].

Кайндль, виходячи з того, що Буковина у роки Першої світової війни була окупована російськими військами, пропонував перевести Чернівецький університет на територію власне Австрії. Слова, які він тоді знайшов, проливали світло на його спосіб думок: “Ми не хочемо, щоб у теперішній момент могутнього розквіту німецького духу німецький народ і здобутки його важкої праці згоріли на Сході... Оплот німецької культури в прикордонних землях не може загинути в теперішній переломний історичний час, так як підготовлений повний поворот німецьких прагнень і цілей, так як заклик на Схід знову прозвучав і його супроводжують прекрасні перемоги німецької зброї... Ми хочемо утримати, не залишивши малодушно, те, що там досягнуто потоками німецької крові. Хто сильніший, хто хоче наповнювати Австрію німецькими ідеями, мусить мати схожі почуття... Великий народ повинен у своїй прикордонній області проводити далекоглядну та передбачливу політику і приносити жертви для її відстоювання. До цього відноситься також збереження Чернівецького університету”.

Отже, німецька Середина Європа мала виникнути, на думку Кайндля, перш за все в результаті розширення німецької колонізації у східному напрямку, посилення культурної, організаторської та державно-правової ролі німецьтва на Сході.

Прихильники католицько-консервативних ідей Ріхард фон Кралік, Міхаель Мейр і Людвіг фон Пастор розглядали Міттельєвропу як результат католицького культурного руху і визначної державної місії Австрії. Це була нова тогочасна культурно-політична течія в Габсбурзькій імперії, яка за своїм впливом почала витісняти ще пануючий ліберальний напрям. Піднесення та поширення християнських соціальних ідей припадає на період між 1890–1910 роками. Ідейним лідером католицько-консервативного напрямку вважається письменник і публіцист Кралік. Свої погляди він найповніше виклав у роботах “Суть і всесвітньо-історичне значення німецтва”, “Католицизм і національності”, “Австрійська історія”, “Рішення у світовій війні. Три промови”, “Історія світової війни”, “Від світової війни до світового союзу”, “Культурна місія Австрії для народів Європи”, “Основи та ядро світової історії”.

Кралік знаходився під впливом “християнсько-германської” світової ідеї Р.Вагнера і пізніх романтиків. Він був у захопленні від майже двотисячолітньої переможної ходи німецького народу, від його “героїчної добродієвості” і його “національних расових інстинктів”. Кралік, як апологет австрійської династичної спадкоємності і монархії Габсбургів перебував в опозиції до пангерманців і критикував малонімецьку політику Пруссії та Отто фон Бісмарка. Світову війну він розглядав як боротьбу ідей 1789 і 1914 років, що велася “між пустими фразами Свободи, Рівності, Братерства, які прекрасно ілюстрували страшний час Французької революції, і німецькими ідеями Порядку, Відповідальності, Загальної Приналежності, Авторитету, Самовиховання, Дисципліни, Благочестя”. Кралік був також противником США, американської демократії та республіканської форми правління. Він негативно і скептично поставився до перемоги соціалістичної революції в Росії, вважаючи, що більшовицький режим, як і всі утопічні системи, не має майбутнього.

На такій релігійно-консервативній основі Кралік та інші представники цього напрямку розвивали свої ідеї та плани створення Міттельєвропи, де пануватиме німецький дух і німецький порядок. Після підписання мирного договору в Брест-Литовську він коротко так сформулював свою концепцію “Серединної Європи”: “Міттельєвропа здобула колонізаційний вплив на Чорному морі та відновлює час Ганзи на Балтиці”. Кралік вітав консолідацію балтійських країн як старих областей німецької колонізації та, подібно Кайндлю, бачив необхідність у розширенні німецької еміграції на Схід. Він розглядав Україну і кавказький регіон між Чорним і Каспійським морями у якості противаги з одного боку Росії, а з другого – Туреччини і Персії.

Водночас Кралік, розвиваючи більш ранні положення німецького економіста Ф.Ліста, виступав за розширення і зміцнення Середньої Європи за рахунок включення до її складу територій Дунайського регіону. У праці “Австрійське відродження” він писав: “Завдання і майбутнє німецького народу знаходиться не на американському Московському узбережжі, а на нижньому Дунаї, весь Дунай мусить стати австрійським і так буде залучений до німецької Міттельєвропи”. При цьому Кралік припускав, що військовий союз Туреччини з Центральними державами і розгром Сербії створюють для Австрії прекрасні можливості для розширення Міттельєвропи за рахунок земель Південно-Східної Європи, а потім і Близького Сходу. Саме тому важлива роль надавалась Дунайському простору як мосту, що має з’єднати різні частини Австро-Угорської монархії. Воротами, через які Австрія повинна пройти на Близький Схід і до Суецького каналу, служитиме Белград. Кралік писав про це образно і патетично: “Белград є землею принца Євгена, священною землею імператора Франца Йосипа. Белград – це наша Троя...” [3, s.10]. Австрійська імперія має використати всю область Східної та Південно-Східної Європи, а також Близького Сходу для своєї активної культуртрегерської діяльності.

Загалом Кралік вважав, що ядро Міттельєвропи складуть дві центральні союзні держави – Німецька імперія і Австро-Угорська монархія – при сильному перш за все

культурно-духовному впливові Австрії на східноєвропейські землі. Головним чином у такому результаті, а не у встановленні господарської автаркії в центрі Європи, він бачив головне значення Першої світової війни. Тому Міттельєвропа для нього була не просто самоціллю, а передумовою для зустрічі “інакомислячого світу з належною силою і рішучістю”. Виступаючи за створення Великої Німеччини, Кралік водночас суттєву роль у цій державі відводив “пронімецьки орієнтованій Австрії”. Саме ця територія, де “великі серединноєвропейські гірські масиви пробиваються і перехрещуються з великими ріками, постає в якійсь мірі серединним пунктом географічної та політичної системи координат”. Звідси австрійським німцям за допомогою внутрішньої колонізації Габсбурзької імперії належало розвивати релігійну самосвідомість, культурний і політичний рівень інших народів.

З точки зору розробки конкретних планів проведення внутрішніх реформ в Австрії, найактивніше підтримував Краліка історик і державний діяч М.Мейр. У зміцненні Дунайської монархії за рахунок німечтва він бачив важливий фактор розвитку західноєвропейської християнської культури. Наприкінці грудня 1916 р. Мейр опублікував статтю “Внутрішньополітичні питання в Австрії після війни”, де звернув увагу на необхідність сприяння буржуазним німецьким партіям і тісним зв'язкам з Німецькою імперією, введення “особливого становища” (Sonderstellung) для Галичини та Буковини, німецької мови як державної для національно змішаних областей, а також конституційних змін, які були життєво важливими і необхідними.

Мейр виступав за активну політику Австрії в південно-східному напрямі. Він виходив з того, що на долю Габсбурзької монархії після війни випаде велика місія на Балканському півострові, а тому розглядав цей регіон як дуже важливий з точки зору торгових шляхів і проникнення в район Чорного та Егейського морів. Своєрідним апогеєм балканської політики мало стати встановлення контролю над прямою залізничною лінією Белград – Салоніки, в результаті чого Австрія не тільки контролюватиме цю територію, але й одержить найкоротший шлях від центру монархії до Середземного моря. Він писав: “Важливим опорним пунктом у цьому напрямі є Сараєво і звичайно Белград... Російські форпости Сербія і Чорногорія мусять віддалитися від південних воріт монархії. Така ціна сучасної великої світової війни для Австрії”. У зв'язку з цим Мейр підтримував пангерманські серединноєвропейські плани ХІХ століття і виступав за тісний митний союз між Австрійською та Німецькою імперіями.

Він вважав, що коли між Німеччиною і Дунайською монархією встановляться тісні економічні зв'язки, то до такої Міттельєвропи приєднаються Румунія і Болгарія на Балканах. Це створить особливо сприятливі умови і міцний фундамент для “світової політики” серединноєвропейських великих держав. Австро-Угорщина зможе використати Балкани як міст “для культурного і господарського підкорення країн Малої Азії, Сирії та Месопотамії”

В цілому представники католицько-консервативного напрямку дотримувалися думки про створення такої Міттельєвропи, яка стала б відновленою Священною Римською імперією, базою для проведення німечтвом своєї релігійної і культурної місії, сприяла послабленню слов'янських впливів у Центрально-Східній Європі і поступовому витісненню звідти слов'янства німецьким етнічним елементом.. Тому Першу світову війну, не дивлячись на укладені мирні договори, вони розглядали як свого роду проміжний рубіж “у великій культурній боротьбі між серединноєвропейською ідеалістичною культурою і особливим матеріалістичним напрямом” [4, s.V], між німецькими і слов'янськими ідеями та етнічними впливами у центрі й на сході Європи.

У пошуках адекватної відповіді численним австрійським (а також німецьким) схемам “Серединної Європи” у західних столицях особливу увагу надавали складним етнічним і національним проблемам регіону, сфокусованим в Австро-Угорщині. Саме з врахуванням дезінтеграційних процесів у Дунайській монархії, особливо в останні роки

світового конфлікту, розроблялися основи стратегії і тактики країн Антанти і США у Центральній та Південно-Східній Європі. Важливе значення надавалося також укладенню сепаратного миру з Віднем.

Ситуація у зв'язку з Австро-Угорщиною змінилася після того, як починаючи з середини 1918 р. на Заході на противагу Габсбургам вирішили підтримати визвольні прагнення народів імперії та їх політичних представників. При цьому створення в регіоні незалежних держав розглядалося як важлива умова остаточного краху серединноєвропейської ідеї. Наслідком стало проголошення і конституювання низки нових незалежних держав, які утворилися в підсумку геополітичних змін, ініційованих результатами Першої світової війни і розпадом великих імперій – Австро-Угорської, Німецької, Османської, Російської. З-поміж цих держав чільне місце в міжвоєнній Європі посіли слов'янські – Польща, Чехословаччина, Королівство сербів, хорватів і словенців (з 1929 р. – Югославія), а також Білоруська й Українська радянські республіки, які 30 грудня 1922 р. ввійшли до складу СРСР. Відзначені геополітичні зміни в Європі стали основою нової міжвоєнної системи міжнародних відносин [11]. Фундаментальні принципи повоєнного міжнародного порядку були закріплені відповідною системою міжнародних договорів та угод у контексті роботи Паризької мирної конференції 1919–1920 рр.

Водночас, незважаючи на крах австрійсько-німецьких серединноєвропейських планів і здобуття після Першої світової війни незалежності народами Центрально-Східної Європи, не втратили своєї актуальності та ваги проблеми подальшого розвитку інтеграційних процесів на території Європи. У 1923 році німецький соціолог Рудольф Сменд ввів саме поняття “інтеграція Європи”, яке сьогодні, в умовах світу “після холодної війни” та конструювання сучасного європейського співтовариства, набуло нового змісту. Все це принципово змінило розстановку сил як на європейській, так і на міжнародній арені й визначило нові важливі тенденції розвитку всієї системи міжнародних відносин, які кардинально вплинули на їх еволюцію в міжвоєнний період.

1. Троян С.С. Германская “Срединная Европа” и ее оппоненты / С. С. Троян, В. П. Фисанов. – Черновцы : ЧГУ, 1993. – 81 с.
2. Kaindl R. F. Deutsche Siedlung im Osten / R. F. Kaindl. – B.-Stuttgart : Deutsche Verlags-Anstalt, 1915. – 40 s.
3. Kralik R.v. Die Entscheidung im Weltkrieg. Drei Reden / R.v. Kralik. – Wien: Adolf Holzhausen, 1914. – 37 s.
4. Kralik R.V. Geschichte des Volkerkrieges / R.V. Kralik. – Graz : [Universitätsbuchdr. u.] Verlbh. “Styria”, 1923. – XI, 775 s.
5. Naumann F. Mitteleuropa / F. Naumann. – B.: Reimer, 1915. – 299 s.
6. Ramhardter G. Geschichtswissenschaft und Patriotismus österreichische Historiker im Weltkrieg 1914–1918 / G. Ramhardter. – Wien, 1973. – 230 s.
7. Rathenau W. Gesammelte Schriften. In 2 Bd. / W. Rathenau. – B. : S.Fischer, 1918.
8. Skala R.V. Wofür kämpfen wir Deutschösterreicher? / R.v. Skala // Deutsche Arbeit. – 1914. – Oktober. – S.11–13.
9. Skala R.V. Die Entwicklung des Deutschtums in Österreich / R.V. Skala // Der Panther. – 1916. – November. – S. 1341–1346.
10. Туполев, Б. М. “Срединная Европа” в экспансионистских планах германского империализма накануне и во время первой мировой войны / Б. М. Туполев // Первая мировая война. – М. : РАН, 1998. – С. 106–121.
11. От миропорядка империй к имперскому миропорядку / отв. ред. Ф. Г. Войтоловский, П. А. Гудев, Э. Г. Соловьев. – М. : НОФМО, 2005. – 204 с.

В начале XX века на особое внимание заслуживают немецкие и австрийские внешне-политические проекты и концепции реструктуризации европейского пространства и судьбы славянства в этом контексте. Здесь выделяются теоретические конструкты и практические предложения в связи с различными австрийскими планами создания Миттельевропы. В целом их следует рассматривать в качестве составной части внешнеполитических концепций по новому оформлению границ Европы после Великой войны 1914–1918 гг. Особенно активно в этом направлении работали австрийские историки, взгляды которых отличались не только общностью подходов, но и некоторыми отличиями. Это, в частности, показательно для срединноєвропейских идей представителей австрийской исторической

науки начала XX века, непосредственно касавшихся судьбы славянских народов, проживающих как на территории Австро-Венгерской империи, так и за ее пределами.

Ключевые слова: славяне, Миттельевропа, Центральная и Восточная Европа, Австро-Венгрия, Первая мировая война.

In the early twentieth century deserve special attention by German and Austrian foreign projects and the concept of restructuring the European space and the fate of the Slavs in this context. Among them were notable theoretical constructs and practical suggestions related to various Austrian plans for Mitteleuropa's. In general, they should be regarded as part of the foreign concepts to design a new Europe after the Great War 1914 - 1918 years particularly active in this area worked Austrian historians, whose views are characterized not only by common approaches, but also some of their divergence. This is particularly significant for Mitteleuropa's ideas representatives of the Austrian historical science early twentieth century, which is directly related to the fate of the Slavic peoples who lived on the territory of the Austro-Hungarian Empire and beyond.

Keywords: Slavs Mitteleuropa, Central and Eastern Europe, Austria-Hungary, the First World War.

УДК 94(477.83):(470+571)
ББК 63.3 (2) 5

Ірина Кучера

ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1914–1917 рр.

У статті проаналізовано національно-культурну та освітню політику російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914–1917 рр., розкрито становище української греко-католицької церкви в умовах окупації, висвітлено завдання інститутів російської влади в регіоні впродовж усього періоду війни.

Ключові слова: Східна Галичина, Перша світова війна, російська окупаційна адміністрація, українська греко-католицька церква, окупаційна політика.

Непересічне значення Першої світової війни для всесвітньої історії, необхідність переосмислення її подій на новій методологічній основі, з'ясування місця і ролі всіх без винятку учасників протистояння, включаючи й специфіку діяльності інститутів окупаційної влади у Східній Галичині впродовж усього періоду війни має значний науковий і суспільний резонанс у сучасній вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Незважаючи на появу останнім часом ряду наукових розвідок [20; 23; 24; 29; 30] присвячених подіям, що відбувалися на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни та спроби концептуальних узагальнень, ця тема ще не вичерпана.

У цьому дослідженні автор ставить перед собою мету здійснити комплексний аналіз різних векторів діяльності російської адміністрації в регіоні спрямованих на інкорпорацію Східної Галичини до складу Російської імперії.

У серпні 1914 р. між російськими військами Південно-Західного фронту та австро-угорськими арміями розпочалися активні бойові дії. У результаті Галицької операції, яка тривала з 18 серпня по 21 вересня 1914 р., російські війська захопили Східну Галичину, частину Західної і майже всю Буковину з м. Чернівці. З огляду на це перед Радою міністрів Росії і штабом Верховного головнокомандувача російських армій постало питання про організацію управління на великій території, яка перейшла в їхнє розпорядження.

Керуючись “Тимчасовим положенням про управління областями Австро-Угорщини, зайнятими по праву війни”, Верховний головнокомандувач 29 серпня 1914 р. видав наказ про створення Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. В адміністративному аспекті на початку вересня 1914 р. його територія поділялася на Львівську і Тернопільську губернії, губернаторами яких стали відповідно М.Мельников та І.Чарторижський [11, арк. 170]. Згодом, після захоплення російськими військами значної частини Буковини, було створено Чернівецьку губернію, яку очолив С.Євреї-